

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ НЕТОЧНОСТІ У ТЕКСТАХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК НІВЕЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ

У статті проаналізовано негативний вплив відсутності мовленнєвої культури у сучасних журналістів на авторський стиль, який зазнає нівелювання, зокрема й через мовностилістичні хиби.

Ключові слова: мова, текст, авторський стиль, лінгвістична норма, неправильне слововживання, хибний словотвір.

В статье проанализировано негативное влияние отсутствия речевой культуры у современных журналистов на авторский стиль, который поддается нивелированию, в частности и из-за языковых стилистических недостатков.

Ключевые слова: язык, текст, авторский стиль, лингвистическая норма, неправильное словоупотребление, ложное словообразование.

The article analyzes the negative impact of the absence of speech culture in contemporary journalists on author's style, which undergoes leveling, including through linguistic and stylistic shortcomings.

Key words: language, text, author's style, the linguistic norm, improper usage, false derivation.

Дотримання діалектичної єдності змісту й форми у тексті – найважливіше завдання журналіста як професіонального комунікатора, що володіє мистецтвом спілкування з аудиторією. Його «текстову діяльність» звичайно розглядають у трьох аспектах: семантичному (що і як відображено), синтаксичному (як організовано текст), прагматичному (як його опановують). На це звертають увагу в працях такі дослідники, як О. Пономарів, С. Караванський, О. Сербенська, Д. Григораш, А. Капелюшний, М. Яцимірська, М. Волощак, А. Веніковський та ін.

У статті наголошено на особливостях, які нерідко ігнорують автори матеріалів у пресі. Не може бути другорядною, менш важливою, малопомітною форма твору, яка охоплює численні мовно-композиційно-стильові елементи (від елементарних розділових знаків, абзацоподілу, словотвору до образних утілень і складних синтаксичних конструкцій). На конкретних прикладах мовностилістичних неточностей, які трапляються на сторінках друкованих ЗМІ, ми аналізуємо вияви порушення мовних норм, що свідчать про нівелювання авторського стилю. Отже, *актуальність* вибору теми пов'язана із потребою вдосконалення змістоформи журналістських висловлювань у пресі, що вкрай важливо нині у конкурентній боротьбі за читача.

Мета дослідження – означити й відредагувати найпоширеніші випадки неправильного слововживання у текстах сучасних журналістів, що нівелюють авторський стиль. Досягнення мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- розгляд поняття авторського стилю у журналістському тексті;
- визначення причин порушення мовних норм у мас-медійних творах;
- проведення контент-аналізу частоти відхилень від мовностилістичних норм у газетних текстах;
- редагування конкретних прикладів неправильного слововживання.

Матеріалом для статті послужили окремі числа україномовних газет, випущених у 2011–2012 роках.

Практичне значення дослідження. Спостереження й висновки, отримані в результаті дослідження, можуть бути використані науковцями під час написання підручників, посібників, студентами під час написання курсових і дипломних робіт, а також молодими журналістами з навчальною метою.

Новизна дослідження полягає в тому, що автором розглянуто актуальну проблему комунікативного вираження на свіжому мас-медійному матеріалі.

Спершу розгляньмо поняття «авторський стиль». Питання, пов'язані з вивченням авторського стилю, належать до категорії діалектичних, оскільки на кожному новому етапі розвитку мово- та медіазнавчої науки не втрачають актуальності. Дослідники єдині в тому, що без усвідомлення поняття «авторського стилю» неможливо визначити композиційної своєрідності твору, проникнути в мовні глибини тексту, вивчити особливості словесної архітекτονіки на різних лінгвістичних рівнях.

Відштовхнімося від найстислішого й найточнішого визначення, яке стало класичним: *«Стиль – це людина»*. Автор афоризму – французький вчений, письменник і перекладач Жорж-Луї Леклерк де Бюффон – виголосив цю тезу в Промові про стиль (*Discours sur le style*) у Французькій академії 25 серпня 1753 р. Ця теза – відлуння вже висловленого набагато давніше Платоном: «Який стиль, такий і характер». Отже, якщо людина є автором тексту, то останній стає його творчим обличчям, що виражає не так зовнішню, як внутрішню сутність мовця. Адже мовне багатство – це духовний потенціал людини. Тому мовні покручі, слова-паразити, логічні хиби та інші неточності у формулюванні фрази – свідчення убогості мислення й браку високих духовних і душевних якостей автора. Поширені помилки, неточності слововживання, загальні фрази (мовні штампи), які мігрують із журналістського тексту в текст, стають на заваді розкриттю індивідуального авторського стилю, творчої манери, змісту його душі, тому значно знижують читацький інтерес до нечітких, а часом і нелогічних, заплутаних авторських висловлювань. Тому питання авторського стилю переходить в іншу площину, а саме: його наявності чи відсутності. Завдяки наявності стилю автор творчо опрацьовує, перероблює життєвий матеріал, дотримуючись принципу об'єктивного висвітлення теми зі збереженням суб'єктивного бачення її розвитку. За відсутності стилю текст автора розпадається на окремі невиразні елементи, які не мають смислового й естетичного навантаження.

«Поети цікаві не тим, що в них є загального, а тим, чим вони відрізняються один від одного», – наголосив О. Блок [1]. І цей вислів, що підтверджує зв'язок між стилем та ідейним змістом твору, стосується журналістів, які повинні забезпечити комунікативний зв'язок з аудиторією.

Отже, питання авторського стилю тісно пов'язані з питаннями текстології. Оскільки текст є результатом добору засобів мови, композиції, мовної інтонації, то на нього впливають багато факторів: особистість автора, тема, форма викладу, закони мови, жанру, індивідуального стилю й особливості стилю епохи.

Якщо ми ведемо мову про неправильне слововживання у журналістських матеріалах як масове явище, помітне останніми роками, то, зрозуміло, є певні причини,

що його породжують. Це насамперед нехтування мовно-мисленневих комунікативних зв'язків, сконцентроване вираження яких сформулював у відомій фразі французький письменник, теоретик класицизму Н. Буало: *«Хто прозоро мислить, той чітко формулює свої думки»*. Елементарне мовне невігластво. Нерозуміння мовцем істинного лексичного значення слова/поняття. Невміння розрізняти паронімічні пари слів (до прикладу: *воєнний і військовий, інформаційний і інформативний, професійний і професіональний*). Російськомовне мислення автора, що зумовлює з'яву чужих мовних елементів, а саме росіянізмів у тексті (як-от: *бігти з усіх ніг, знаходиться, в якості тренера, внести вклад*). Відсутність внутрішнього слуху, внаслідок чого автор уживає плеоназми (зокрема: *унікально-виняткове явище, у своїй автобіографії, головний лейтмотив твору*). Труднощі, які виникають у пошуках певного слова. Бідність мислення автора, що не дає змоги уникнути мовних штамтів. Поспішність написання матеріалу, а отже, відсутність такого етапу в ньому, як саморедагування. Лінощі пошуку довідкової літератури, зокрема орфографічних, семантичних, тлумачних, перекладних та інших словників.

Провівши вибірковий міні-контент-аналіз п'яти чисел п'ятьох україномовних видань – «Газета по-українськи», «Україна молода», «Молодь України», «Дзеркало Тижня», «День» – можемо констатувати, що частота відхилень від мовностилістичних норм у газетних текстах розподіляється так: найбільше (у 82% текстів) у «Газеті по-українськи», найменше (38% текстів) в газеті «День». Інші місця в порівняльній таблиці розподілено так: «Україна молода» (67%), «Молодь України» (60%), «Дзеркало тижня» (45%). Зокрема, нерідко спостерігаємо в газетних матеріалах неправильне вживання або відсутність елементарних розділових знаків. Приміром, у заголовку *«Представники ОБСЄ приїдуть до Тимошенко незважаючи на заборону»* (ГПУ, 2012, 3.03) дієприслівниковий зворот не відокремлено комою. У реченні *«Це при тому, що у найближчих сусідів поляків і росіян відсоток показу фільмів власного виробництва складає до чверті репертуару кінозалів»* не відокремлено комами уточнення «поляків і росіян» (ГПУ, 2012, 26.02). Іноді помічаємо й хиби змістовно-логічного характеру. Наприклад, у замітці Нагалі Малицької *«Хто на Оскара?»* із підзаголовком *«За звання найкращої стрічки 2011 р. змагається німий фільм»* (УМ, 2012, 8.02) текст не відповідає підзаголовку (ліду), оскільки в ньому про німий фільм не йдеться взагалі.

Чи будуть цікавими читацькій аудиторії журналісти, чиї тексти рясніють мовностилістичними помилками? Розгляньмо приклади. Почнімо із заголовка: **«Віта Семеренко виграла бронзову медаль ЧС з біатлону»** (ГПУ, 2012, 3.03). Вигравати можна у певній грі, лотереї тощо. Медаль же здобувають, виборюють. У заголовках не бажано вживати аббревіатури, до того ж, **ЧС з біатлону** – важко вимовити через збіг приголосних. Читаємо далі: *«У спринті у жінок у Віти нарешті все зійшлося: до дуже пристойного ходу по дистанції вона додала стовідсоткову точність і заслужено другий рік поспіль здобула особисту медаль чемпіонату світу»*. У цьому реченні тричі підряд ужито прийменник «у», росіянізм у словосполученні «пристойного ходу по дистанції», а також означення «особиста» (медаль), що суперечить висловленому вище: **«Віта Семеренко – володарка першої медалі для України на чемпіонаті світу в Рупольдингу»**. Цього можна було уникнути через редагування: *«У*

спринті серед жінок Віта виявила пристойну ходу на дистанції і стовідсоткову точність стрільця, тож заслужено другий рік поспіль здобула медаль чемпіонату світу». Ще цитата з цього самого тексту: «Магдалена Нойнер випередила Дар'ю Домрачева на 15 секунд, **при цьому** у білоруської біатлоністки перед першим пострілом в позиції лежачи заклонило гвинтівку, і вона втратила близько восьми секунд». Точне прізвище Дарії читач з'ясовує лише через кілька фраз: спортсменку звати Дарія Домрачова. Тому правильно слід було написати: випередила Дарію Домрачову. Крім того, «**при цьому**» – російський зворот, його можна було би замінити таким складнопідрядним реченням: «оскільки у білоруської біатлоністки перед першим пострілом з позиції (а не позицій, як у автора) «лежачи» заклонило гвинтівку, вона втратила близько восьми секунд». Ще одне речення: «Але в гонку переслідування дівчата, **тим не менш, зуміли відібратися**». Тут три помилки. 1. Не в гонку, а в гонці переслідування; 2. Тим не менш – треба **однак**; 3. Відібратися – очевидно, малося на увазі **відігратися**. В аналізованому тексті також помічено ще й такі недоліки: неправильне відмінювання слова «кубок» – потрібно написати кубка, а не кубку; у реченні «навіть чи упустили максимальну квоту на наступний сезон» слово **упустити** слід замінити на **втратити**.

Про який авторський стиль у цьому разі може йти мова, коли у тексті немає ні чіткості, ні лаконізму, ні прозорої образності вираження думки? Радше ми вправі констатувати антистиль, головним чином спричинений бездумним рабським наслідуванням російських мовних зразків.

Ще приклад з газети «Молодь України» (2011, 3.06). Заголовок: «В Україні *бажаючих* пройти тести з російської мови трохи *більше 2%*». По-перше, є український відповідник «бажаючим» – охочим. По-друге, не «більше 2%», а більш як 2%. І в кінці речення замість знака на позначення відсотків, краще вжити слово «відсотків». Читаємо речення: «При цьому вона наголосила, що поки не бачить підстав скасовувати тестування з російської мови...». При цьому, як уже зазначалося, – нехарактерний для української мови зворог; не бачить підстав «поки що», або «наразі», але аж ніяк не «поки»; дізнатися про результати ЗНО, а не результати; Потрібно працювати, а не необхідно працювати; стипендія становить усього (потрібно лише) 520 гривень за (потрібно на) місяць.

А ось заголовок із газети «Дзеркало тижня» (2012, 2.02–9.02): «Насуплені бійці ліниво «*прасували*» грубими підшвами пласти сірого, спливаючого каламутною вологою снігу». По-перше, досить задовге речення як для заголовка і важке для сприйняття: невідомо, на чому передусім концентрувати увагу читачеві – на лінивих бійцях чи на каламутному снігу. До того ж дісприкметник «спливаючий» – знову ж таки калька з російської, правильно: той, що спливає. Як варіант пропоную такий заголовок: «*Грубі підшви бійців ліниво «прасували» сірий сніг*». Ще одна помилка: не очільник МВС, а керівник МВС. Наведу ще один приклад змістово-логічної помилки у заголовку: «*Знайшли невідомий раніше твір молодого Моцарта*» (ГПУ, 2012, 03.03.). Чому «невідомий раніше», а не просто «невідомий»? А хіба може бути «пізніше невідомий»? І під цим заголовком читаємо речення: «*Знахідка була зроблена співробітниками тірольського інституту музичних досліджень Інсбрукського університету*». Знахідка зроблена? Ніби йдеться про виріб, чи крок, чи заяву.

Наведу варіант нормативної побудови речення: «Знахідка належить співробітникам Тірольського (з великої літери) інституту музичних досліджень Інсбрукського університету».

Якщо ми наголошуємо, що стиль – це людина, то уявляємо, прочитавши наведені зразки текстів, людину неохайну й байдужу до себе й оточення. Мовна неохайність так само неприємна й неприпустима у спілкуванні з читацькою аудиторією, як і зовнішня стосовно людини. Тому про авторів журналістських матеріалів, котрі припускаються значної кількості мовностилістичних недоглядів, ми кажемо, що вони не мають власного, не розмитого загальниками й неточностями слововживання, стилю.

Низький рівень мовної грамотності журналіста не лише не робить йому честі як фахівцеві, а й негативно впливає на сприйняття публікацій читачами.

Основними причинами порушення мовленнєвої культури на сторінках друкованих ЗМІ є труднощі пошуку правильних відповідників російськомовним зразкам, синонімів до слів з метою уникнення тавтології, незнання українського правопису, а також лінощі думки й пошуку відповідної форми.

Література

1. Блок А. // Теория литературы : Основные проблемы в историческом освещении: в 3 т. / А. Блок. – Т. 3. – М., 1965. – С. 21.
2. Бондаренко Т. Г. Критерії виявлення мовних помилок під час редагування журналістських матеріалів / Т. Г. Бондаренко // Наук. зап. Ін-ту журналістики. – К., 2002. – Т. 8. – С. 112–116.
3. Волощак М. Неправильно–правильно : довідник з українського слововживання / М. Волощак. – 2-ге вид. – К., 2003. – 180 с.
4. Григораш Д. С. Теорія і практика редагування газети / Д. С. Григораш. – Львів : Вид-во ЛДУ, 1966. – 168 с.
5. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради: навч. посіб. / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
6. Ріпей М. Мовленнєві неточності на сторінках газет. / М. Ріпей // Вісник Львів. ун-ту. – 2007. Вип.–30. – С. 288–293.